

can be interpreted as a «group of interests», in which the relations of professional business, philosophy, information, mathematics, psychology, etc. are established. The interests of this «open group» are the regulator of all information-analytical processes that take place at micro and macro levels in the field in general and in accounting. In particular, accounting should be called the philosophy of business. Accounting is the philosophy of the whole business and its language [2]. The functional essence of accounting is to determine the indicators that characterize the displayed economic processes, that is, the parameters of real socio-labor, economic and legal and ecological and economic relations. Thus, the methodological basis for accounting as a social and economic science is the measurement procedures, that should serve as a harmonization of methods of valuing property and obligation, costs and output of products, resources, capital, transactions, exchange and performance results [1, p. 98].

According to the findings of a well-known scientist-innovator S. F. Legenchuk, who has a philosophical vision as to accounting: «The scientific theory of accounting is a set of statements about a certain class of ideal objects, their properties and relations, is a system of evidence and methods for explaining of phenomena in the displayed part of reality» [2, p. 214]. An accountant is a specialist who not only exists, but also creates a modern period of development of society. Therefore, in addition to professional knowledge, one needs another kind of knowledge - professional subconsciousness, which helps not only to fulfill its immediate responsibilities, but also to prevent adverse and unpredictable events. Therefore, modern philosophical vision of accounting involves the use of the concept of "meta-accounting" as a transition to a new concept, based on the transformation of various types of information, its generalization and transmission at places of consumption, mastering of data, expressing self-knowledge. Under the influence of processes of intellectualization and technologization of business, new features and principles are formed, for which the entrepreneur's world outlook is the determining basis. Logic, calculation, and accuracy coexist with creativity, innovations, other world perception, etc. If there are grounds to apply the idea of world perception to business and energy, then with the same result you can optimize its philosophy, namely accounting. The use of the measure on the principles of scientific substantiation, law, morals and freedoms will promote consistency of accounting functions with other functions of management and public administration, focused on ensuring and preserving Ukraine's national interests.

References:

1. Kireitsev H.H. Hlobalni protsesy i aktualizatsiia onovlennia metodolohii obliku [Global processes and actualization updating of accounting methodology]. Collection of scientific works of Vinnytsia National Agrarian University. Economic Sciences, 2013. № 3(80). P. 91-93. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/2103.pdf>.
2. Bochulya T.V. Filosofs'kyy pidkhid u bukhhalters'komu obliku v systemi informatsynoho zabezpechennya biznesu [Philosophical approach in accounting in the system of information support business] *Finansy, oblik i*

audyt: zb. nauk. pr. M-vo osvity ta nauky Ukrainy, DVNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Het'mana». 2014. № 2(24), P. 175-189. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/7137>.

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ ЗАКОНУ ТОТОЖНОСТІ

Невельська-Гордєєва Олена Петрівна

*Національний університет імені Ярослава Мудрого
Україна*

Незважаючи на те, що і в навчальній літературі, і в науковій, представлені численні приклади помилок, пов'язаних з порушенням І основного закону логіки, дослідження логічних причин їх, а також класифікація або, хоча б типологізація, таких помилок, відсутні. Дана робота присвячена вивченню та класифікації зазначених порушень.

У логіці діють чотири основних законів логіки. Ці закони є об'єктивними, в зв'язку з чим вони отримали назву – непохитні підстави [2, с.10]. Основні закони логіки лежать в основі функціонування всього мислення в цілому, тому що відображають найбільш загальні і глибинні зв'язки і відносини об'єктивного світу. Порушення закону тотожності призводить як до логічних, так і смислових помилок, до спотворення істини, робить мислення плутаним, суперечливим; а оскільки закони логіки об'єктивні, то їх порушення може набувати для слухача або читача комічний ефект [5, с.35; 6, с.370-372].

Формулювання першого основного закону логіки – закону тотожності, було дано Аристотелем в трактаті «Метафізика», де він, в першу чергу, акцентує увагу на множинності значень слова або фрази. У другу чергу – вказує на повну відсутність сенсу. Отже, помилка перша: слово має кілька значень (різні поняття позначаються одним і тим же ім'ям).

Для прикладу згадаємо старий рекламний ролик, підготовлений Олександром Цекало і Лолітою Мілявською. Лоліта говорила: «Відмінна компанія». Олександр підтримував її: «Відмінна від інших». Тут слово «відмінна» використовувалося в різних значеннях, тобто реально були задіяні два поняття, які граматично звучали однаково – «чудова компанія» та «компанія, що відрізняється від інших».

Сучасна телевізійна реклама зубної пасти: наша зубна паста (її назва починається на букву «а») – «перша в Україні». Слово «перший» має два значення: перший – як найкращий, і перший – як місце за алфавітом в списку інших подібних виробів.

У місті Харкові є популярний ресторан «Мафія», що має рекламний слоган: «Мафія – сімейні цінності». Безумовно, сімейні цінності пересічного громадянина і цінності мафіозного клану явно не збігаються, хоча рекламний акцент робиться, безумовно, саме на родинні зустрічі і свята.

Реальна розмова – бабуся докоряє онука: «Зима, холодно, а ти шапку не носиш». «Як – не ношу?» – вигукую онук, – «Вона в мене завжди в кишені лежить». Дістає шапку з кишені куртки і демонструє її бабусі.

Анекдот з інтернету: «на день народження бабуся нав'язала онукові шарпетки, шарф, шапочку, свою думку і свою оцінку ситуації».

Отже, всі вищенаведені приклади порушення закону тотожності пов'язані з тим, що слово має кілька значень – різні поняття позначаються одною назвою. Ця перша помилка – сама явна, найпомітніша, яка, як можна бачити з наведених прикладів, використовується не тільки для маніпулювання свідомістю в рекламних цілях, але й для створення комічного ефекту.

2. Одне поняття має декілька імен, однак одному з імен дається інше значення.

Анекдот: «Одна блондинка повідомляє інший: – Знаєш, кажуть, що твій чоловік полетів до Голландії разом із секретаркою! – Все це – плітки, – відповідає співрозмовниця. – Я наводила довідки: чоловік полетів до Голландії, а його секретарка – до Нідерландів! ». Тут комічний ефект досягається тим, що одне поняття має різні назви, які в даному прикладі використовуються як окремі поняття.

Ще один анекдот, взятий з інтернету: «Літак з Африки сідає в міжнародному аеропорті. На борту пасажир, в багажі якого вантаж – 100 бананових пальм. Митники, отримавши інформацію про це, розуміють що 100 пальм – це комерційна партія, а не для «особистого використання». Митник: «Ну-с, шановний, що веземо?». Чоловік мовчки простягає митнику декларацію, в якій написано: «Пальмова гай – 1 штука».

Однак логічні підстави цього комічного прикладу лежать значно глибше багатойменних понять, характерного для попереднього анекдоту. В даному випадку необхідно розглянути вид поняття за обсягом – «збірні поняття», які мають в своєму складі рядопокладені (однакові, подібні) елементи. «Пальмова гай» – поняття збірне, тому що гай складається з окремих пальм. Незбірне поняття «пальма» – в кількості 100 штук – свідчить про те, що пальм багато, а ось «пальмовий гай», як збірне поняття, виявляється всього в одиничному екземплярі. Комічний ефект досягається заміною незбірного поняття на поняття збірне.

3. Заміна видового поняття родовим.

Читаємо рекламний слоган: «Інтернет – це Укртелеком». Тут ставиться знак рівності між двома поняттями, одне з яких є родовим, а інше – видовим. Обсяги цих понять не можуть бути тотожними саме внаслідок родо-видового відношення між поняттями. Якщо вказати: «Укртелеком – це інтернет», то менше за обсягом поняття підводиться під більший, і в такому випадку помилки не буде. Однак використання прийому визначення родового поняття через видове в рекламі робиться свідомо, для того, щоб акцентувати увагу тільки на одному видовому понятті [8, с.129].

4. Підміна понять, близьких за змістом, але різних за обсягом: слово замінюється іншим, що має інший обсяг – більший або менший в порівнянні з попереднім.

Рекламний плакат: «Купуйте годинник Сейко з вічним календарем». Ця пропозиція записано в два рядки, які займають 25% плакатного місця. Наступний рядок вже меншими літерами: «Годинники Сейко мають календар на сто років». Тут спостерігається підміна понять. В рамках індивідуального людського життя 100 років – це дуже великий термін, проте в рамках вічності

– 100 років є суцзя дрібниця. Творці реклами «сто років» замінюють на поняття «вічність», яке, безумовно, більш широке за обсягом. Порушується закон тотожності: обсяги понять не збігаються.

Реклама запрошує в Півний бар: «Доторкнися до вічності». Мається на увазі, що пиво, як напій, відомий дуже давно, але все ж таки вічність і якийсь кінцевий відрізок часу, навіть дуже великий – не збігаються в обсягах. Знову підведення поняття з меншим обсягом під поняття з більшим обсягом.

5. Підміна понять, коли слово замінюється іншим, схожим за звучанням, але відмінним за змістом.

Рекламний банер магазину годинників мав девіз: «Годинники не вибирають, вибирають – годину». Тут гра йде на схожості звучання різних за змістом понять.

Всі три перераховані вище помилки неодноразово задіяні в лібрето відомої оперети І.Штраусса «Летюча миша» (автор тексту Микола Ерцман) [4]. Тут порушення закону тотожності здійснюється спеціально для створення комічного ефекту, Продемонструємо тільки на одному невеликому уривку.

«Генріх: Сталося це абсолютно випадково. Коли ми з Еммою вийшли з поїзда, то ми попрямували самої найкоротшою дорогою до мисливського будиночка. Розалінда: Стривай. З якою Еммою? Генріх: А хто сказав з Еммою? Розалінда: Ти. Генріх: Чому це тебе дивує? Розалінда: Але вибачай, Генріх, мене це більш ніж дивує! Хто така Емма? Генріх: Собака. Розалінда: Собака? Де ти її взяв? Генріх: Мені її позичив Шульц. Розалінда: І собаку Шульца звать Емма? Генріх: Емма. Розалінда: Що за фантазія назвати собаку ім'ям дружини? Генріх: Ну що ти хочеш від Шульца? Він взагалі фантазер! ... Справа не в цьому. Ну, ось, йдемо ми з собакою, йдемо, розмовляємо ... Розалінда: А хто? Хто з ким розмовляє? Генріх: Природно, що я з собакою, не собака ж зі мною. Ну ось, ми йдемо. Кругом природа! Погода – чудова! Емма гралася як дитина, я і не помітив, як ми зайшли на територію цього проклятого володіння. Раптом рябчик. Емма як закричить нелюдським голосом: «Генріх, стріляй!». Розалінда: Та зачекай. Як же це собака може кричати нелюдським голосом: «Стріляй, Генріх!?!». Генріх: А що, ти хочеш, щоб вона закричала людським голосом: «Стріляй!» Природно, нелюдським. Вона закричала: «Гав-гав-гав!». У неї хвіст в струнку, груди – ось так, лапки – ось так! На обличчі рум'янець. Розалінда: На чому обличчі? Генріх: Природно на моєму» [4].

Якщо в літературі метою порушення закону тотожності є створення комічного ефекту, то для юриспруденції метою виступає судове рішення, вирок суду. В юридичній практиці порушення цього закону може призвести до серйозних, і, не виключено, до трагічних, наслідків.

6. Підміна тези: заміна одних понять іншими приводить до зміни тези.

Приклад: відомий випадок захисту адвокатом В.Д.Спасовічем підсудного Кронеберга. Ф. М. Достоевський у своєму щоденнику з цього приводу писав: «Я думаю, всі знають про справу Кронеберга, що розглядалася з місяць назад в окружному суді, і все читали звіти в газетах. ... Нагадаю справу: батько висік дитини, семирічну доньку, занадто жорстоко; за звинуваченням – обходився з нею жорстоко і раніше. Одна стороння жінка, з простого звання, які не стерпіла криків катованої дівчинки, що чверть години (за

звинуваченням) кричала під різками: «Папа! Папа!» Різки ж, за свідченням одного експерта, виявилися не різками, а «шпіцрутенами», тобто неможливими для семирічного віку. Втім, вони лежали на суді в числі речових доказів, і їх все могли бачити, навіть сам пан Спасовіч » [3]. Адвокат замінює термін «шпіцрутени» на «різки», «жорстоке катування дитини» на «виховання дитини», не вживає поняття «семирічна дитина», а використовує термін «зіпсований і порочне дитина». Все це призводить і до підміни тези: обвинувачений – не жорстока людина, обвинувачена – мудрий вихователь порочної дочки.

6. Використання двозначних фраз.

Наприклад: «Анна сховала лист від чоловіка в кишеню» – вона поклала в кишеню листа, що був написаний для неї її чоловіком, або сховала лист, щоб його не побачив її чоловік?

Анекдот з інтернету: «У ЖЕКу сказали, що мої собаки гналися за чоловіками на мотоциклах, але в моїх собак немає мотоциклів».

Випадок з сучасної практики: розлучаються подружжя. Чоловік претендує на половину машини, тому що машина з'явилася в родині вже при спільному проживанні. Дружина стверджує, що машина була подарована особисто їй її дядьком, проте дядько помер і документів, що підтверджують це, немає. Суд приймає рішення на користь чоловіка: власність повинна ділитися на двох, тому що придбана під час спільного проживання. Дружина вважає, що рішення не справедливо, але оскільки виконувати його треба, вона каже, що розріже машину автогеном навпіл. Формально – рішення суду буде виконано, реально – предмет спору втратить свою цінність. Тут можна говорити про двозначності словосполучення «розділити власність»: можна зробити це шляхом поділу цінності, а можливо розділити формально, втративши цінність речі.

7. Невизначеність застосованого поняття.

Визначення часу смерті по раннім трупним явищам є одним з основних питань, що ставляться перед судмедекспертом. Відповідь на це питання часто відіграє провідну роль в розкритті злочинів. До числа ранніх трупних явищ відноситься трупне охолодження. Судмедексперти використовують поняття «кімнатна температура». На перший погляд до цього поняття не виникає питань – його сенс цілком очевидний. Однак О.О.Панова звернула увагу на те, що в спеціальній літературі в галузі судової медицини поняття «кімнатна температура» не має конкретного значення і є досить розпливчастим [7, с.160-161]. Частина авторів під «кімнатною температурою» називають температуру +18 С; інші, акцентуючи увагу на «середньо-кімнатної» температурі, вказують від +15 до +18 С; треті - від +17 до +18 С; четверті вважають за краще взагалі не конкретизувати кімнатну температуру. Таким чином, виявляється, що різні вчені в одне й те ж поняття вкладають різний зміст, тобто порушується закон тотожності, що часом призводить до експертних і слідчих помилок.

Отже, на практиці недоцільно використовувати поняття «кімнатна температура», а краще приводити лише числові значення, тим більше, що липнева кімната температура може сильно відрізнятись від грудневої. Такий

підхід дозволить уникнути помилок при встановленні часу смерті, що буде сприяти результативності слідства.

8. Виривання фрази з контексту.

М.І.Веллер пише: «... в залежності від контексту один й той же твір може трактуватися так, а може трактуватися інакше. Приклади, які багато хто, напевно, чули - часто цитована в зв'язку з історією гітлерівською Німеччиною, з історією Третього Рейху фраза: «Коли я чую слово "культура", мій палець тягнеться до спуску мого браунінга». Малось на увазі, що нацисти ненавидять і нищать культуру» [1, с.127].

Мова йде про п'єсу, цю написав колись молодий німецький драматург Бальдур фон Ширах. Головний герой розповідає: на дворі 20-й рік ХХ століття. В Німеччині злидні, голод, багато інвалідів, багато сиріт, підприємства стоять. І ось під Різдво заможні люди з'їжджаються в театр на прем'єрну виставу. Вони виходять з автомобілів, їхні дружини заорюють шубки, і говорять про те, що все-таки держава не загинула, якщо ще жива її культура, тому що ця прем'єра свідчить, що життя триває. А поруч зі входом хлопчик років десяти, змерзлий, в якомусь лахмітті, практично босоніж, просить милостиню. Але милостиню просити недобре – при цьому він начебто торгує сірниками. Але театральні його просто не бачать: вони добре одягнені, вони добре виглядають, добре влаштовані, вони йдуть на цей спектакль. І повертаються з нього кажуть: не все ще втрачено, тому що культура – продовжує існувати! А хлопчик-сирота за цей час вже лежить замерзлий, і над ним навіть замет намело.

«Ось після цього, – розповідає оповідач, – коли я чую слово "культура", мій палець тягнеться до спуску мого браунінга». Як ви розумієте, в залежності від контексту фраза досить помітно змінює своє значення» [1, с.128].

У підручниках з філософії нерідко наводиться фраза з «Фауста» Гете: «Суха теорія, мій друг, а древо життя пишно зеленіє». Узята поза п'єси вона використовується, щоб підкреслити, що складна суха наукова теорія вивчає яскраве привабливе життя, однак, варто прочитати весь діалог студента з Мефістофелем, який зображує Фауста перед спантеличеним юнаком. Мефістофель говорить цю фразу, як підсумок розмови – яку спеціалізацію обрати студентові для подальшого навчання. Висновок з розмови: кидай студент суху науку, і йди до шинка, де вино і жінки, і яскраві радості життя.

Таким чином, граматична класифікація помилок першого основного закону логіки не збігається з логічною. Логічні помилки пов'язані як з особливостями понять, суджень (на що звертає увагу філологія), так і з помилками доведення та спростування: втратою тези й вириванням фрази з контексту. Виникає при порушеннях комічний ефект підкреслює об'єктивність закону тотожності.

Список використаних джерел:

1. Веллер М.И. Перпендикуляр. Москва : Астрель. 2012. 350 с.
2. Гайслер Н., Боккино П. Непокоримые основания. Симферополь : ХНАЦ, 2003. 399 с.

3. Достоевский Ф.М. Дневник писателя. Ежемесячное издание. 1876, февраль. URL: <http://www.magister.msk.ru/library/dostoevs/dostdn03.htm>.
4. Летучая мышь : фильм. URL: <http://cinematext.ru/movie/letuchaja-mysh-1978/> (дата звернення: 20.12.2018).
5. Невельская-Гордеева Е.П. Использование логических ошибок с целью сокрытия истины. Альманах: Международный симпозиум «Путь, истина и жизнь». *Истина, добро и красота в постсовременной картине мира* : материалы научно-практической конференции. Курск: изд-во Международного института экономики и бизнеса. 2014. Вып. 9. С. 34-36.
6. Невельская-Гордеева Е.П. Использование софистических ошибок с целью манипулирования сознанием. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология. 2014. Т. 27 (66). № 1-2. С. 369–377.
8. Панова Е.А. Нарушение закона тождества при определении времени смерти по трупному охлаждению. *Логіка і право*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених 11 грудня 2009 р. / Упорядник О.М.Юркевич. Х. : 2009. С. 160–161.
9. Сущенко В.А. Логічний аналіз рекламних слоганів. *Логіка та право* Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених та круглого столу «Релігія і право в Україні: історія та сучасність». Харків, 12 грудня 2008 р. Упорядник О.М. Юркевич. Х. : 2008. С. 126-129.

СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ У ЦИВІЛІЗАЦІЯХ «ОСЬОВОГО ЧАСУ»

канд. філос. наук, доцент, професор кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін Варипаєв Олексій Михайлович
Харківський державний університет харчування та торгівлі
Україна

Постановка проблеми. Аналіз проблематики потреб в історії філософії та культурології має продуктивний характер для виявлення загальних факторів та чинників, які впливають на поведінку та діяльність людини. Роздуми релігійних діячів та філософів Давньої Індії, Давнього Китаю та Давньої Іудеї заклали основи подальших досліджень про сутність та роль потреб у людському житті, які потім були розвинені та осмислені у період Античності. Перехід від біологічних потреб тварин до потреб людини був тривалим процесом, що охоплює майже всі стадії антропосоціогенеза, який у письмових пам'ятках прослідковується саме у релігійних текстах цивілізацій «осьового часу».

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженню питання становлення парадигми потреб було присвячено дослідження А.І. Самсіна, П.В. Симонова,

М.П. Єршова, К. Обухівського, В.Г. Чернікова, Л.П. Малюк, Л.М. Варипаєвої та інших вчених [1-5; 8-10; 12]. Виявлений за останній час зв'язок потреб зі сферою послуг припускає осмислення й теоретичну розробку сучасного стану проблематики потреб з метою її обліку й застосування в сервісології та сервісній діяльності, оскільки, будучи неодмінним атрибутом внутрішнього світу особистості, її індивідуального буття, потреби разом з тим мають певну міру повторюваності й, отже, можуть бути предметом системного аналізу, що охоплює групи потреб, тотожні для кожного індивіда. Історичний розгляд виникнення потреб людини у теоріях мислителів минулого допомагає краще осягнути сучасний стан проблематики потреб, виявити її онтогенетичні та філогенетичні фактори [5].

Мета статті. Розкрити становлення проблематики потреб людини у цивілізаціях «осьового часу», виявити появу розподілу на природні, фізіологічні та соціальні потреби людини, довести, що в теоріях видатних релігійних діячів та філософів першого тисячоліття до нашої ери поступово переважає надається соціальним та духовним потребам, які спрямовані на всебічний розвиток людської особистості у суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уявлення про потреби людини було сформоване ще за часів антропосоціогенезу, принаймні як це можливо реконструювати за аналізом первісних пам'яток культури. Подальшого розвитку теорія потреб набуває у філософських і релігійних вченнях Давнього Китаю й Давньої Індії, хоча тут ще не присутні уявлення про біологічну або соціальну обумовленість потреб і здібностей людини.

Потреби скоріше розглядаються як бажання й вираження нестатку, підлеглі загальній космічній закономірності, що виступає у вигляді дао або дхарми, які включають індивідуальне людське буття у світовий оберт перетворень і перероджень.

В основному тексті даосизму «Дао Де Цзін» («Книга про шлях і чесноту») Лао Цзи (VI століття до н.е.) головною є думка про те, що людина зіпсувала природу, ухилившись від істинного шляху Дао. Людство замінило основний закон буття, що містить істину, своїми недосконалими уявленнями, знаходячись у полоні тваринних пристрастей.

Потреби людини, які придбані в результаті соціалізації, Лао Цзи вважає помилковими, і наполягає на поверненні до природи, до первісних часів, коли люди не знали розкоші, а замість алфавіту вживали вузлики на мотузках.

Бажання, пристрасті людини, породжувані все зростаючими потребами, негативно оцінюються мудрецем: «Немає більшого нещастя, ніж незнання меж своєї пристрасті, і немає більшої небезпеки, ніж прагнення до придбання багатств... Дорогоцінні речі змушують робити злочини» [6, с. 52].

Уявлення Лао Цзи про те, що сама природа приведе людей до процвітання й блаженства, були утопічними, проте закликали до самодосконалості, до розумного управління власними потребами, закріпили в народній свідомості ідеал мудреця, що знаходиться вище земних бажань: «той, хто перемагає людей – сильний. Той, хто перемагає себе – могутній».

Інший напрям релігійної й філософської думки Давнього Китаю – конфуціанство – було орієнтовано на життя людини в соціумі, відбивало